

Beslut

efter kvalitetsgranskning av skolors arbete med
lärande för hållbar utveckling vid Fristadskolan i
Borås kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning vid Fristadskolan avseende verksamhetens kvalitet inom lärande för hållbar utveckling. Bakgrunden till granskningen är att Sverige genom Agenda 2030 förbundit sig att senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling. Granskningen handlar om i vilken utsträckning rektor styr och organiserar arbetet med lärande för hållbar utveckling så att det präglar utbildningen i sin helhet samt i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som rör lärande för hållbar utveckling. Granskningen inriktas på lärande för hållbar utveckling i årskurserna 7-9.

Läsanvisning

Granskningen är uppdelad i tre bedömningsområden. Inom varje bedömningsområde har Skolinspektionen satt upp ett antal kvalitetskriterier som beskrivs i bilaga 2. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. För varje bedömningsområde görs en sammantagen bedömning av skolans/verksamhetens arbete i relation till framtagna kvalitetskriterier inom området. Kvalitetskriterierna beskriver ett arbete med lärande för hållbar utveckling av hög kvalitet. Om Skolinspektionen bedömer att utvecklingsarbete behövs för att uppfylla kvalitetskriterierna anger Skolinspektionen på vilken eller vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av skolan. Om en skola/verksamhet bedöms fungera väl begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen gör följande bedömning i relation till framtagna kvalitetskriterier vid Fristadskolan 7-9:

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas. Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur arbetet med lärande för hållbar utveckling ska bedrivas så att det omfattar alla lärare och därmed genomsyrar utbildningen i sin helhet.

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom det granskade bedömningsområdet fungerar väl och har inte identifierat något utvecklingsområde.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2022-11-01 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 4) användas.

Redogörelsen skickas till dokument.goteborg@skolinspektionen.se eller Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2019:5616) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive bedömningsområde.

Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektorn styr skolans arbete med lärande för hållbar utveckling, så att det präglar utbildningen i sin helhet. Det omfattar hur styrningen främjar en gemensam förståelse om vad lärande för hållbar utveckling är, delaktighet och ett gemensamt ansvarstagande hos

lärarna. Det inkluderar också att det finns strukturer för samverkan mellan lärare för ämnesövergripande samarbeten. Vidare granskas om lärande för hållbar utveckling genomsyrar hela skolans verksamhet, genom att det förekommer aktiviteter som berör andra delar av utbildningen än själva undervisningen. Skolinspektionen granskar även om rektors styrning möjliggör samverkan med det omgivande samhället så att det skapas autentiska lärmiljöer som gör att de komplexa hållbarhetsfrågorna ges ett aktuellt sammanhang för eleverna. För att vara en del av skolans utvecklingsarbete behöver arbetet med lärande för hållbar utveckling följas upp på ett systematiskt sätt.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att rektorns styrning ger lärarna utrymme för ansvarstagande, inflytande och initiativtagande till exempel gällande ämnesövergripande samarbeten kopplade till lärande för hållbar utveckling, men vissa schematekniska och organisatoriska svårigheter finns för samverkan mellan ämnen. I skolans arbete med lärande för hållbar utveckling tillvaratas erfarenheter och kompetenser hos övrig personal genom skolans arbete kring hälsa och välbefinnande. Skolan möjliggör kontakt med det omgivande samhället i syfte att sätta in hållbarhetsfrågor i ett sammanhang. Avseende uppföljning av arbetet med lärande för hållbar utveckling gör enheten det i viss utsträckning genom elevenkäter och avstämningar avseende elevernas upplevda delaktighet och inflytande. Det saknas dock delvis en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling.

Lärarna ges vissa förutsättningar för ansvarstagande, inflytande, initiativtagande och samverkan

Skolinspektionens granskning visar att rektorn ger lärarna utrymme för ansvarstagande, inflytande och initiativtagande till exempel gällande ämnesövergripande samarbeten kopplade till lärande för hållbar utveckling, men det finns vissa schematekniska och organisatoriska svårigheter för samverkan mellan ämnen. I intervju och inskickat material redogör både rektorn och lärarna för att det finns fasta tider för möten samt tid för samplanering över ämnesgränserna. Det finns även något som kallas för fria konstellationer, där lärarna två gånger per termin kan träffas gällande ämnesövergripande arbete. Rektorn ger som exempel på ämnesövergripande arbete att lärare i svenska i årskurs 7 diskuterade med lärare i samhällsorienterande ämnen (SO) om samverkan kring läsning. Lärarna ger också exempel på ämnesövergripande samarbete mellan de naturorienterande ämnena (NO), SO

samt ämnet svenska, där lärarna anger att syftet med samverkan var att ge eleverna en helhetsbild om det aktuella temat (konsumtion, energikällor eller en hemsituation). Genom en sådan samverkan kan alla tre dimensionerna av hållbar utveckling, det vill säga den ekologiska, den ekonomiska och den sociala dimensionen, göras synliga för eleverna, enligt lärarna. Lärarna påtalar dock att det finns schematekniska svårigheter gällande möjlighet till ämnesövergripande samverkan. Exempelvis kan elever läsa ämnen/teman som passar för samarbete vid olika terminer, vilket utgör ett hinder för samverkan. En annan lärare lyfter i intervju att samarbeten innebär många tidskrävande avstämningar med andra lärare då hen är ensam om att undervisa i sitt ämne. I intervju anger lärare att ansvaret, gällande kollegial samverkan med fokus på lärande för hållbar utveckling, ligger hos de enskilda lärarna.

Fristadskolan tillvaratar erfarenheter och kompetenser hos andra personalgrupper på skolan

Granskningen visar att skolan tillvaratar erfarenheter och kompetenser hos övrig personal genom skolans arbete kring hälsa och välbefinnande, vilket tydligt kopplar an till lärande för hållbar utveckling. Elevhälsopersonal och lärare arbetar tillsammans med de så kallade AKTIV-modulerna (ansvar, klassråd, trygghet, information och värdegrund). Det är ett antal moduler, utarbetade av elevhälsan, som alla klasser arbetar med under veckans första lektion, tillsammans med sin mentor. Innehållet i de olika modulerna behandlar olika teman såsom stress, sömn, beroende av olika slag, likabehandling, jämställdhet, sambandet mellan lärande och mående. De arbetssätt som används i dessa moduler tränar eleverna att ta ställning, se sig själva i ett sammanhang samt utveckla sin handlingskompetens, enligt inskickad dokumentation. Lärare anger i intervju att arbetet med AKTIV ger eleverna redskap för att kunna påverka deras livssituation och hälsa. Bland annat pratar eleverna och mentorn om vad eleverna kan göra själva för att motverka psykisk ohälsa och vart de kan vända sig om de mår dåligt. Vidare deltar enhetens fritidspersonal i skolans arbete mot våldsprevention. De medverkar i undervisningen i årkurs 8 och eleverna får bland annat lära sig vad våld är och att det kan starta med ord, blickar och skämt. Rektorn redogör i intervju för att hen inte är chef för personalen i matsalen och att det därför inte har gått att starta upp ett samarbete, trots rektorns försök gällande exempelvis klimatsmart mat.

Rektors styrning möjliggör kontakt med lärmiljöer i det omgivande samhället

Granskningen visar att rektorns styrning möjliggör kontakt med det omgivande samhället. Granskningen visar att skolan innan pandemin hade ett samarbete med Framtid Fristad, som är en lokal företagarförening, som bland annat hjälper skolan

att ta fram praktikplatser vid de lokala företagen. Rektorn berättar i intervju att eleverna tidigare, innan pandemin, var en del av ett projekt i Framtid Fristad. Det handlade om hur Framtid Fristad skulle lansera orten och eleverna lämnade in förslag på hur de kunde planera för samhällets framtid. Tyvärr har skolan ännu inte sett så många resultat av elevernas idéer, enligt rektorn. Rektorn anger att ett nytt möte är inplanerat i början av mars 2022 för att prata om fortsatt samarbete kring framtidsfrågor i Fristad, och hur skolan kan arbeta för att öka elevernas känsla av delaktighet i samhället. Granskningen visar vidare att med hjälp av skolans studie- och yrkesvägledare, har skolan kunnat genomföra ett digitalt studiebesök där elever träffade representanter för en bank. Syftet med detta var att informera eleverna om privatekonomi. Detta skedde under pandemin som ett alternativ till besök utifrån eller studiebesök av eleverna.

I granskningen framkommer att Fristaskolan är engagerad i ett internationellt projekt, Garissa-projektet, vilket bidrar till att sätta in hållbarhetsfrågor i ett verkligt sammanhang för eleverna. Detta projekt är ett samarbete med en stiftelse som har ett skolhem för flickor, som annars inte skulle få någon utbildning, i Garissa i Kenya, enligt inskickad dokumentation. Stiftelsen har även ett samarbete på plats med lokalsamhället, för att minska könsstämpning bland flickor. I samband med arbetet kring Garissa gör eleverna dagsverken där inkomsten går till skolhemmet, enligt intervjuer med lärarna och rektorn. Fristadskolan får även återkoppling från stiftelsen genom att ordföranden besöker skolan för att berätta för sjuorna om projektet, och för åttorna och niorna vad som har hänt sedan föregående år. Skolans elever får även del av de informationsbrev som skickas ut via stiftelsen. Rektorn anger vidare i intervju att Garissa sätts in i olika undervisningssammanhang i bland annat SO, gällande elevuppgifter såsom *Rika och fattiga länder* och *Befolkningsgeografi i hög- och låginkomstländer*. Eleverna arbetar med landets geografiska förutsättningar avseende råvaror och infrastruktur. Vidare får eleverna studera Kenyas historia som kan ge förklaring till dagens situation i landet. Eleverna får även undervisning om kvinnlig könsstämpning och hur det påverkar en kvinnans liv. Alla elever på Fristadskolan arbetar med Garissaprojektet. Lärarna framhåller i intervju att eleverna ser att deras aktiviteter och handlingskompetens ger resultat i form av insamlade pengar till skolhemmet. I intervju med eleverna framkommer att de ser detta som något positivt och att de anger att det känns bra att kunna hjälpa andra och de känner ett engagemang.

Skolans arbete med lärande för hållbar utveckling följs till viss del upp inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet

Granskningen visar att skolan har viss uppföljning av arbetet med lärande för hållbar utveckling, inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, då elevers delaktighet och inflytande följs upp. Granskning visar att rektorn följer upp elevers delaktighet och inflytande, via bland annat Skolklimatenkäten (Borås kommun), men

att detta inte sker könsuppdelat. Rektorn hänvisar dock till att det görs via Skolenkäten (Skolinspektionen). Enligt Fristadskolans elevresultat vid Skolenkäten 2021 låg delaktighet och inflytande under snittet i jämförelse med samtliga medverkande årskurs 9-elever i Borås kommun.¹ Skolenheten låg även under snittet för samtliga medverkande skolenheter i riket. I enkäten framkommer en könsskillnad där pojkar vid Fristadskolan har ett lägre snitt än flickor vid denna frågeställning. I aktuell handlingsplan för 2021/22 står det avseende elevinflytande att lärare under hela läsåret ska *prioritera och synliggöra samt ha dialog om elevinflytande*. Lärarna och eleverna berättar i intervju att eleverna får frågor på klassrådet en gång per månad om elevinflytande. Eleverna berättar att frågorna bland annat handlar om i vilken omfattning de har inflytande och i vilka ämnen det sker. Vid intervju framkommer vidare att varken lärare eller elever upplever att det i dagsläget finns könsskillnader avseende elevers delaktighet och inflytande.

Det saknas delvis en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med hållbar utveckling

Skolinspektionens granskning visar att det på skolan delvis saknas en gemensam förståelse för vad arbetet med lärande för hållbar utveckling innebär. Lärarna anger i intervju att ansvaret ligger hos den enskilde läraren hur den i undervisningen ska arbeta med lärande för hållbar utveckling. En lärare berättar att hållbar utveckling går in i mycket av det som lärarna gör och ger som exempel att i ämnesövergripande arbeten är hållbar utveckling en naturlig del, exempelvis när lärare och elever i undervisningen pratar om mobiltelefoner så berörs både historia och teknik. Samtidigt säger andra lärare i intervju att de inte tror att det finns något samlat arbete kring hur de ska förhålla sig till lärande för hållbar utveckling. Granskningen visar dock att delar av Fristadskolans utvecklingsområden i det systematiska kvalitetsarbetet kan kopplas till lärande för hållbar utveckling. Enligt inskickad information från rektorn arbetar lärarna detta läsårs med fyra områden: elevinflytande, trygghet och studiero, närvaro samt undervisning och bedömning. Det är inom det första (elevinflytande) och det fjärde (undervisning och bedömning) området som åtgärder relaterade till Agenda 2030 beslutats, enligt rektorn i inskickad dokumentation. Det handlar exempelvis om att arbeta ämnesövergripande, arbeta med skapande och gestaltande arbetssätt, koppla ihop skola och omvärld, arbeta mer papperslöst, att arbeta med skolans värdegrund, arbeta med det internationella projektet kring Garissa samt med studiebesök. Skolinspektionen ser också att arbetet med AKTIV-modulerna tydligt kan relatera till lärande för hållbar utveckling, främst inom den sociala dimensionen. I intervju kopplar lärarna olika delar av

¹ Enligt Skolenkäten vårterminen 2021 var elevers indexvärde 4,3 (åk 9). För Borås kommun låg indexvärdet på 5,2 och rikets värde var 5,1. För flickor låg indexvärdet på 4,6 och för pojkar var värdet 4,1. Rikets värde var 5,0 för flickor och 5,2 för pojkar.

ovanstående till hållbar utveckling. Dock saknas en gemensam och övergripande förståelse för hur arbetet med lärande för hållbar utveckling ska bedrivas, då lärarna uttrycker att de inte har kännedom om något gemensamt arbetet inom området.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom bedömningsområdet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur arbetet med lärande för hållbar utveckling ska bedrivas så att det omfattar alla lärare och därmed genomsyrar utbildningen i sin helhet.

Granskningen visar att det på skolan delvis saknas en gemensam förståelse för hur arbetet med lärande för hållbar utveckling ska bedrivas.

För att lärande för hållbar utveckling ska kunna bedrivas på ett framgångsrikt sätt som bidrar till elevernas handlingskompetens behöver lärande för hållbar utveckling genomsyra utbildningen i sin helhet. Lärande för hållbar utveckling kännetecknas av ämnesövergripande frågor och ett lärande som relaterar till övergripande läroplansmål så som kritiska förhållningssätt, reflektion kring värdegrund, demokratiska arbetssätt och delaktighet och inflytande från eleverna.² Lärande för hållbar utveckling bör därför ses som en prioriterad uppgift för samtliga lärare och inte vara avhängig lärarnas egna intressen eller endast förekomma i vissa ämnen. En grundläggande utgångspunkt för arbetet är att det finns en gemensam förståelse för vad lärande för hållbar utveckling är och hur skolan ska arbeta med det. Att förståelsen är gemensam innebär att den är välkänd bland alla lärare och att de känner sig trygga med vad det innebär för deras egen undervisning och yrkesutövning. Om ansvaret tillskrivs enskilda individer utan stöd från en gemensam förståelse är det svårt att omsätta lärdomar till förändringar i hela organisationen. Risken är stor att individuella ansträngningar blir kortlivade projekt som bara existerar i enskilda ämnen eller enstaka klasser.³

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att vidareutveckla en gemensam förståelse för hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling som omfattar alla lärare. Den gemensamma förståelsen bör inkludera såväl innehållet som formerna för utbildningen samt syftet att utveckla elevernas handlingskompetens.

² Skolverket (2018). Kunskapsöversikt över arbetet med lärande för hållbar utveckling i skolväsendet. Rapport. Dnr 51.3-2018:947.

³ Mogren, A. (2019). Guiding principles of transformative education for sustainable development in local school organisations: Investigating whole school approaches through a school improvement lens (Doctoral dissertation, Karlstads universitet).

En sådan förståelse kan till exempel etableras genom att rektorn möjliggör och styr diskussioner där samsyn skapas mellan lärarna vad gäller lärande för hållbar utveckling. Vidare bör rektorn tydliggöra uppföljningen av skolenhetens arbete med lärande för hållbar utveckling för lärarna och tydligt involvera dem i detta. Även kompetensutveckling kan bidra till en gemensam förståelse av lärande för hållbar utveckling (se nedan).

Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling. Detta förutsätter att rektorn har tagit reda på behovet och utifrån det erbjudit relevant kompetensutveckling.

För att lärarna med god kvalitet ska kunna arbeta och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär. Det betyder att de har kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Det betyder också att de har kunskaper om de tre olika dimensionerna⁴ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism) samt att de uppmärksammar och reflekterar över hur pedagogiska dilemman kan hanteras.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom bedömningsområdet behöver utvecklas.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att lärarna bedömer att de har varierad kännedom om de globala målen och de nationella miljömålen, men de anser ändå att de i undervisningen kan ge eleverna ett helhetsperspektiv gällande de tre hållbarhetsdimensionerna inom lärande för hållbar utveckling. Lärarna har vidare identifierat dilemman och pedagogiska utmaningar som kan uppstå i samband med undervisningen om hållbar utveckling och att de har reflekterat kring hur dessa kan hanteras. Granskningen visar dock att rektorn inte har kartlagt behovet av fortbildning gällande lärande för hållbar utveckling, men att lärarna uttrycker behov av kompetensutveckling inom detta område.

⁴ De tre dimensionerna är den ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska dimensionen.

Lärarna bedömer att de har varierad kännedom om de globala och nationella målen, men bedömer att de kan ge eleverna ett helhetsperspektiv avseende de olika hållbarhetsdimensionerna

Skolinspektionens granskning visar att lärarna överlag ger uttryck för att de har goda kunskaper om de globala målen och att de i arbetslagen kan ge eleverna ett helhetsperspektiv utifrån de tre dimensionerna, det vill säga den ekologiska, den sociala och den ekonomiska dimensionen. Gällande de nationella miljömålen anger några lärare i intervju att de har kunskap, medan andra lärare anger att de saknar kunskap om dem. Det är också upp till den enskilde läraren att vara uppdaterad, enligt lärare i intervju, gällande de nationella miljömål och de globala mål som är relevanta för respektive lärares undervisning och ämne. Lärarna ger i intervju uttryck för de dimensioner som är mest relevanta i deras ämnen, men även vilka dimensioner som är svåra att arbeta med. Som exempel på det sistnämnda berättar lärare i intervju att i musik och i idrott och hälsa är det svårt att få med den ekologiska dimensionen, medan det i NO kan vara svårt att knyta an till den ekonomiska dimensionen. En lärare säger att hållbar utveckling kommer in i ämnet matematik inom området statistik, men att läraren i huvudsak berör hållbar utveckling när hen och eleverna arbetar med den sociala dimensionen via AKTIV-modulerna. Lärare ger vidare uttryck för att i exempelvis SO och i hem- och konsumentkunskap (HKK) kan alla tre dimensionerna lätt komma in. I HKK är miljöperspektivet tydligt, berättar en lärare, men även arbetsförhållanden gällande exempelvis varuproduktion kan diskuteras och då kommer den sociala och den ekonomiska dimensionen in, till exempel i diskussioner om besprutad mat, där varans pris ställs mot arbetarens hälsa. Lärare kan vidare ge exempel på ämnesövergripande arbete där eleverna har fått välja olika teman såsom konsumtion, energikällor eller en hemsituation. NO-läraren lyfte i detta ämnesövergripande arbete den ekologiska dimensionen, SO-läraren fokuserade på den ekonomiska och den sociala dimensionen medan svenskläraren hade fokus på den språkliga delen. Elevernas uppgift var att lyfta problem, hitta adekvata och förklarande källor, diskutera och ta ställning, samt komma med handlingsalternativ kring valt tema. Detta redovisades i en resonerande text där eleverna även skulle diskutera valda källor.

Lärarna har identifierat pedagogiska dilemman som kan uppstå kring undervisningen om lärande för hållbar utveckling

Skolinspektionens granskning visar att lärarna har identifierat olika dilemman som kan uppstå i samband med undervisning om hållbar utveckling och att de har reflekterat kring hur dessa kan hanteras. Lärarna säger att de vill att eleverna ska ställa frågor, men då måste lärarna också vara beredda på att ta de svåra frågorna. Lärare anger att det ibland saknas både tid och kunskap för att kunna hantera detta. En lärare säger att klimatångest är en stor fråga när de pratar om exempelvis energikällor. Det gäller att ge eleverna kunskap kring vad som är bra med det ena

eller det andra, samtidigt som det måste vara begripligt för eleverna, enligt läraren. Kunskap motverkar oro. En annan lärare säger att hen vill vara tillgänglig för att kunna besvara frågor som dyker upp, kanske efter en lektionsgenomgång. Det är viktigt att möta eleverna i deras frågor för att motverka oro. I intervju framkommer även att lärare upplever att det kan vara svårt att inte påverka eleverna genom egna åsikter. Ibland frågar eleverna och då får man fundera över om man ska ge ett svar eller inte, uppger lärare. Ett dilemma kan alltså vara att som lärare förhålla sig neutral i olika frågor. Ett annat dilemma som framkommer är att exempelvis ekologiska livsmedel eller ekologiskt producerade textilier är dyrare än konventionellt producerade varor. Lärarna och rektorn framhåller att alla elever inte har ekonomi att handla dessa varor, och att man därför inte får skuldbelägga eleverna för detta. Elevernas förutsättningar och hemförhållanden ser olika ut. En lärare ger som exempel att hen inte kan säga till eleverna *välj inte nötkött eftersom det är dåligt för klimatet* då det kan finnas elever vars föräldrar lever på nötproduktion. Ett annat dilemma är att kunskapskraven ska uppfyllas, framhåller en lärare i intervju. När eleverna väl hittar engagemanget i ett ämne, måste läraren gå vidare. Tiden räcker inte till för att gå på djupet och utveckla elevernas handlingskompetens eller ägna tid åt något som de tycker är roligt och intressant inom ett specifikt område eller ämne, uppger läraren. Läraren uppger att fokus istället blir på att producera underlag för bedömning av elevernas kunskaper. Lärarna säger vidare att de därför inte hinner gå på djupet med sådant som inte kan sorteras in under respektive ämnes bedömningsaspekter, men som ändå kan beröra aspekter av hållbar utveckling.

Rektorn har inte kartlagt behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling

Vid granskningen framkommer att rektorn inte har kartlagt behovet av fortbildning specifikt gällande lärande för hållbar utveckling. I intervju uttrycker lärare önskemål om fortbildning inom bland annat de tre dimensionerna. Rektorn anger i intervju att lärarna inte har fått någon specifik kompetensutveckling om Agenda 2030 eller om de nationella miljömålen, däremot har rektorn, inför Skolinspektionens granskning, informerat om Skolverkets moduler om lärande för hållbar utveckling. Rektorn anger vidare att det har genomförts utbildningsinsatser av RFSL och att SO-lärarna har läst en bok tillsammans i ämneslaget, vilka båda har koppling till lärande för hållbar utveckling. Frågan om generell kompetensutveckling lyfts alltid vid medarbetarsamtal, vilket lärarna framhåller i intervju.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.

Granskningen visar att rektorn inte har kartlagt behoven av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna, även om viss kompetensutveckling har skett enligt önskemål från lärare.

Rektor behöver därför utveckla arbetet med att kartlägga behovet av och erbjuda relevant kompetensutveckling för lärarna inom lärande för hållbar utveckling. För att lärarna, med god kvalitet ska kunna arbeta med och uppnå syftet med lärande för hållbar utveckling, krävs det att lärarna har kunskaper om vad lärande för hållbar utveckling innebär och hur de praktiskt kan arbeta med detta utifrån de didaktiska aspekterna innehåll (vad), form (hur) och syfte (varför). Lärarna behöver ha kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning. Vidare behöver de ha kunskaper om de tre olika dimensionerna⁵ av hållbar utveckling och hur dessa dimensioner hänger ihop och påverkar varandra (holism) samt att lärarna uppmärksammar och reflekterar över hur pedagogiska dilemman kan hanteras. Rektor har enligt läroplanen ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen samt att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁶

Skolinspektionen rekommenderar därför rektorn att genomföra en kartläggning av behovet av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling bland lärarna och vidta adekvata åtgärder utifrån kartläggningens resultat. Genom att möta identifierade behov hos lärarna med riktade insatser, kan kompetensutveckling som till exempel berör Agenda 2030, de nationella miljömålen eller pedagogiska metoder, som underlättar arbetet med lärande för hållbar utveckling, bidra till att ytterligare stärka skolans arbete med lärande för hållbar utveckling.

Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

Inom detta område granskar Skolinspektionen i vilken utsträckning eleverna ges möjlighet till delaktighet och inflytande i frågor som berör lärande för hållbar utveckling. Det omfattar i vilken utsträckning eleverna involveras på ett konkret sätt i undervisningen och utbildningen som rör lärande för hållbar utveckling. För

⁵ De tre dimensionerna är ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska

⁶ Lgr 11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar.

att inflytandet ska vara reellt behöver flickor och pojkar stimuleras till att ta aktiv del i planering och utvärdering av undervisningens arbetssätt, arbetsformer och innehåll samt andra aktiviteter i utbildningen.

I detta ingår också i vilken utsträckning eleverna får möjligheter att tränas i att göra medvetna etiska ställningstaganden och att flickor och pojkar upplever autenticitet i undervisningen genom att den tar upp problem som känns angelägna för dem. Elevernas ställningstaganden ska få bygga på såväl kunskaper som vad de moraliskt vill värna om.

Slutligen omfattar området i vilken utsträckning utbildningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningsätt där en mångfald av åsikter, värden och perspektiv används för att belysa hållbarhetsfrågor. I det ingår att alla får säga sin mening, att åsikter tillåts stå i konflikt med varandra och att flickors och pojkars tankar och idéer tas på allvar. En utgångspunkt i ett pluralistiskt perspektiv är att undervisningen startar i elevernas samtal och att undervisningen synliggör olika perspektiv och värdekonflikter i hållbarhetsfrågor.

Skolinspektionen bedömer att arbetet vid skolenheten inom det granskade bedömningsområdet fungerar väl och har inte identifierat något utvecklingsområde.

Skolinspektionens granskning visar sammanfattningsvis att elever ges viss delaktighet och inflytande i undervisning och utbildning, men att det varierar mellan ämnen. Rektorn, tillsammans med lärarna, har dock påbörjat ett arbete för att utveckla elevers delaktighet och inflytande. Eleverna får möjlighet att göra etiska ställningstaganden i undervisningen samt arbeta med frågor som engagerar och berör dem. Undervisningen kännetecknas av att det i flera ämnen finns ett kritiskt och pluralistiskt förhållningsätt. Eleverna uttrycker att deras åsikter, tankar och idéer tas på allvar.

Elever ges viss delaktighet och visst inflytande i undervisning och utbildning

Skolinspektionens granskning visar att eleverna ges viss delaktighet och visst inflytande, men att det varierar mellan ämnen. Elevinflytande är ett av fyra utvecklingsområden som skolenheten arbetar med för närvarande, vilket tidigare har beskrivits i beslutet. I intervju med elever framkommer att elever upplever att de kan vara med att påverka, men att det är skillnad mellan ämnen. Några elever säger också att mycket av innehållet redan är bestämt av lärarna. Vissa ämnen lyfts fram i elevintervjuerna som ämnen där elever kan vara med och påverka sådant som arbetsordning eller vilket innehåll klassen ska arbeta med. Det kan även handla om tid för prov eller typ av redovisningsform. Vidare lyfter eleverna att de kan påverka aktiviteter på idrotten eller vad som ska tillagas och bakas på HKK. Det händer

också att eleverna får bestämma vem de ska jobba med eller sitta tillsammans med. Eleverna berättar att lärarna ofta är tydliga med när eleverna får vara med och påverka. För eleverna i årskurs 9 är det tydligt när de ges inflytande, enligt elevintervju. Lärarna anger i intervju att i årskurs 7 och 8 kan de behöva förtydliga för eleverna när de har inflytande. En lärare säger att hen brukar välja innehåll medan eleverna får vara med att bestämma arbetsform, men tillägger att hen inte tror att eleverna känner att de får vara med att bestämma även om hen har givit dem inflytande över arbetsformerna. Eleverna ger vidare uttryck för att de får utvärdera undervisningen, men även här varierar svaren, då några elever säger att de inte får utvärdera samt att det är skillnad mellan ämnena. Granskningen visar dock att eleverna ges möjlighet att göra olika typer av utvärderingar exempelvis via datorn, muntliga avstämningar eller så kallade exit tickets, men att det inte finns någon gemensamt sätt att utvärdera på, då lärarna gör olika.

Genom klassråd, elevråd och matråd ges elever möjlighet att tränas i demokratiska arbetsformer och att påverka utbildningen i sin helhet. Exempelvis finns det en önskevecka där eleverna röstar fram de maträtter som ska serveras i matsalen under denna vecka. Vidare finns en trivselgrupp med elever, som är gemensam för hela skolan, och som arbetar för gemenskap och trivsel. Det är ett samarbete med skolans cafeteria och aktiviteterna kan vara pyssel, utklädnad och pyjamasdag med priser. Granskningen visar vidare att varken elever eller lärare upplever att det är någon större skillnad mellan flickors och pojkars möjlighet att påverka och bidra till hållbar utveckling. Båda intervjugrupperna säger att det inte handlar om kön, utan att det handlar om enskilda personers intresse och engagemang.

Skolinspektionen förutsätter att rektorn och lärarna fortsätter det redan påbörjade utvecklingsarbetet med att eleverna ska ges ökad delaktighet och ökat inflytande.

Eleverna får möjlighet att göra etiska ställningstaganden och diskutera frågor som berör dem

Granskningen visar att eleverna får möjlighet att göra etiska ställningstaganden och diskutera sådant som berör dem. Eleverna berättar i intervju att de ska prata om dödsstraff och vad människor kan vara rädda för. Det finns inget som är rätt eller fel när vi ska prata om detta, anger eleverna att läraren har sagt. Eleverna berättar i intervju att det är roligt att klura och fundera på frågor, samtidigt som det är intressant att höra vad andra tycker och tänker. Elever berättar också att de kan ändra ståndpunkt efter att ha lyssnat på klasskamrater. Eleverna berättar vidare att de har fått prata om HBTQ-frågor. Eleverna berättar också att de får göra övningar i SO där de tar ställning till olika frågor. Eleverna berättar att de får träna på att argumentera för sin åsikt, och att de får lyssna på andras perspektiv. Att debattera är

ett sätt att lära sig, säger eleverna. Gällande ytterligare exempel på ställningstagande anger eleverna att i ämnet svenska fick de ta ställning till längre eller kortare skoldagar, äta kött eller inte samt att ha läxor eller inte. I intervju berättar lärare att det är viktigt att anpassa frågeställningarna till elevernas vardag, då frågorna blir mer angelägna för dem. En lärare berättar exempelvis att i hens ämne har eleverna diskuterat om det är okej att lyssna på viss musik även om eleverna inte står för det som artisten står för. En annan lärare berättar att de har diskuterat ansvarsrollen gällande exempelvis preventivmedel. En lärare anger att i hens ämne brukar de prata om vad eleverna kan göra själva för att minska klimatpåverkan. Det kan handla om kost, resor, konsumtion med mera.

Undervisningen kännetecknas av att det i flera ämnen finns ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt

Granskningen visar att undervisningen kännetecknas av att det oftast finns olika perspektiv och intressekonflikter och att lärandet i låg utsträckning handlar om att hitta ett enda rätt svar. I intervju berättar eleverna att de har diskuterat olja och att vissa länder kan behöva använda det även om det är dåligt för miljön. En lärare säger att det är viktigt att lyfta olika perspektiv för eleverna, exempelvis klimat kontra vårt välfärdssamhälle eller varför samhället ser ut som det gör trots att det inte alltid är hållbart. Lärare berättar i intervju att när eleverna pratar om energianvändning behöver eleverna jämföra länders olika förutsättningar för att genom detta få perspektiv och kunskap om varför en viss energikälla används, trots att exempelvis Sverige försöker minska sin användning av den. En annan lärare ger som exempel att de har diskuterat rättssystem och att andra länder kan ha en annan syn på straff än vad Sverige har. Flera lärare berättar att de brukar tilldela eleverna olika roller och att eleverna får argumentera för eller emot en viss fråga. Läraren anger att det kan vara lättare att hitta argument om eleven har en förutbestämd roll, och att det kan bli mer avdramatiserat för eleverna att delta i debatter med svåra frågor. Eleverna berättar i intervju att klimat och fattigdom är intressanta ämnen att diskutera eftersom eleverna kan ha olika åsikter om dessa. Elever berättar att de, förutom att diskutera, också kan få skriva ned vad de tycker och tänker i olika frågor och att det känns bra att få bearbeta uppgifter på detta sätt. Några elever berättar i intervju att det inte alltid finns ett rätt eller fel svar på svåra frågor och att eleverna får tycka vad de vill. Lärarna påtalar dock att det är viktigt att markera om någon elev går över en gräns, eftersom det handlar om att skapa klassrumsklimat där eleverna kan känna sig trygga, där allas åsikter tolereras och där eleverna lyssnar på varandra.

Granskningen visar vidare att eleverna i intervju ger uttryck för att både flickors och pojkars tankar tas på lika stort allvar och att deras röster får höras i skolan. Lärarna berättar i intervju att de försöker skapa bra klassklimat genom att exempelvis avdramatisera om någon säger fel, genom att påtala att elever har rätt att göra fel

och att eleverna kan lära sig av det. Lärarna berättar att de använder olika arbets-sätt, exempelvis grupparbeten, att läsa och sjunga tillsammans. Genom detta är eleverna vana vid att lyssna på varandra. Trots detta anger elever i intervju att det finns elever som inte vågar prata eftersom de är rädda att prata inför helklass. De kan också vara rädda för att säga fel och bli retade. Eleverna berättar att lärare säger att elever kan prata enskilt med läraren om någon vill säga något som den inte törs säga i klassen. Eleverna berättar vidare att de kan stötta och respektera varandra. Till exempel om det uppstår en motargumentation kan en elev undvika att gå emot om det är en blyg person hen diskuterar med, berättar en elev i intervju. Eleverna berättar vidare att de har tränat på att argumentera genom att de har blivit tilldelade olika roller i bland annat ämnet svenska. Lärarna berättar i intervju att de låter eleverna arbeta enligt EPA-modellen (enskilt-par-alla) eller använder digitala verktyg för att göra elever delaktiga och för att deras röster ska bli hörda.

På Skolinspektionens vägnar

X Mimmi Delsing

Beslutsfattare

Signerat av: Mimmi Delsing

X Ann-Kristin Hammersberg

Föredragande

Signerat av: Ann-Kristin Hammersberg

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Camilla Adler och Ann Edvinsson deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Skolinspektionen genomförde digitala intervjuer den 1, 2 samt 3 februari 2022. Intervjuerna genomfördes av utredarna Ann-Kristin Hammersberg (föredragande) och Camilla Adler (protokollförare).

Borås kommun ligger i Västra Götalands län. I Borås kommun finns det 42 grundskolor varav Fristadskolan är en av dessa. Fristadskolan ligger i Fristad som är en mindre tätort norr om Borås. I tätorten bor omkring 5830 personer. Fristadskolan leds av en rektor och enheten består läsåret 2021/22 av 392 elever samt 32 lärare. Lärarna på enheten är organiserade i fyra arbetslag som vardera har ansvar för tre eller fyra klasser.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningstillfället inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Tre gruppintervjuer med elever i årskurserna 7-9.
- Tre gruppintervjuer med lärare.
- En intervju med rektor.
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från huvudmannen och skolan, dels den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningstillfället för faktakontroll.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde A: Rektors styrning för samsyn, delaktighet och samverkan i arbetet med lärande för hållbar utveckling

- Rektor och lärare har en gemensam förståelse kring hur skolan ska arbeta med lärande för hållbar utveckling, till exempel genom en pedagogisk helhetsidé.
- Rektors styrning ger lärarna utrymme till ansvarstagande, inflytande och initiativtagande i relation till skolans arbete med lärande för hållbar utveckling.
- Lärarna har goda förutsättningar för samverkan i planering, genomförande och utveckling av undervisningen gällande lärande för hållbar utveckling. Lärarna upplever sig också ha goda möjligheter att ta hjälp av sina kollegor för att hantera dilemman eller för att utveckla sin undervisning.
- Det förekommer aktiviteter som berör lärande för hållbar utveckling som involverar och tar tillvara erfarenheter och kompetens hos övriga personalgrupper i skolan. Aktiviteterna berör inte enbart undervisningen, utan också andra delar av utbildningen.
- Rektors styrning möjliggör ett utbyte och en kontakt med det omgivande samhället i arbetet med lärande för hållbar utveckling.

- Arbetet med lärande för hållbar utveckling följs upp inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. I uppföljningen finns ett jämställdhetsperspektiv.

Bedömningsområde B: Lärares kunskaper om lärande för hållbar utveckling i utbildningen

- Lärarna bedömer att de har god kännedom om de globala målen i Agenda 2030 och de nationella miljömålen som de ser som mest relevanta för sin undervisning.
- Lärarna bedömer att de har goda kunskaper om de tre olika dimensionerna, dvs ekonomiska, sociala/kulturella och miljömässiga/ekologiska av hållbar utveckling. Undervisningen om lärande för hållbar utveckling behandlar hållbar utveckling utifrån ett holistiskt perspektiv där dimensionerna integreras.
- Lärarna kan ge exempel på pedagogiska utmaningar inom ramen för lärande för hållbar utveckling. Konkret innebär det till exempel att de kan redogöra för något dilemma de har identifierat och hur de hanterar det.
- Lärare ges den kompetensutveckling som de behöver för att kunna arbeta med lärande för en hållbar utveckling.

Bedömningsområde C: Elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande i de delar av utbildningen som berör hållbar utveckling

- Eleverna ges genom aktiv delaktighet möjlighet att utveckla förtroendenhet med demokratiska arbetsformer. Såväl flickor som pojkar ger uttryck för att de har möjlighet att bidra till hållbar utveckling genom att vara med och påverka.
- Eleverna upplever att undervisningen ger dem möjlighet till medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Såväl flickor som pojkar får möjlighet att bearbeta och arbeta med frågor som engagerar dem och berör deras liv.
- Eleverna upplever att undervisningen präglas av ett kritiskt och pluralistiskt förhållningssätt. Såväl flickor som pojkar ges möjlighet att bidra till fördjupade diskussioner där alla tankar och idéer tas på allvar. Eleverna upplever att undervisningen kännetecknas av att det oftast finns olika perspektiv och intressekonflikter och att lärandet i låg utsträckning handlar om att hitta ett enda rätt svar.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
[Skolors arbete med lärande för hållbar utveckling \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/skolors-arbete-med-larande-for-hallbar-utveckling)

Bilaga 3: Författningsstöd

Bedömningsområde A

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 §§ samt 4 kap. 4-7 och 14 §§ skollagen (2010:800)

Förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37) inklusive kursplaner i grundskolans ämnen (Lgr 11)

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen (SKOLFS 2011:19)

Bedömningsområde B

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 2 kap. 9-10 och 34 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, Skolans uppdrag och Varje skolas utveckling

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bedömningsområde C

Författningsstöd

1 kap. 4-5 §§, 4 kap. 9 och 13 §§ skollagen

Lgr 11

Särskilt i Lgr 11 inom detta bedömningsområde;

1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Saklighet och allsidighet, En

likvärdig utbildning, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8. Rektorns ansvar

Skolverkets föreskrifter om kunskapskrav för grundskolans ämnen

Bilaga 4: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den tematiska kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

• Utvecklingsområde: Rektor behöver utveckla arbetet med att skapa en gemensam förståelse för hur arbetet med lärande för hållbar utveckling ska bedrivas så att det omfattar alla lärare och därmed genomsyrar utbildningen i sin helhet.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
• Utvecklingsområde: Rektorn behöver kartlägga vilket behov av kompetensutveckling inom lärande för hållbar utveckling som finns bland samtliga lärare samt erbjuda kompetensutveckling utifrån vad kartläggningen visar.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?